

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สำคัญดังนี้ คือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรม 8 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการสร้างวินัยในตนเอง ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ด้านความไม่เห็นแก่ตัว และด้านความเมตตา กรุณา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก เรื่องเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางจริยธรรม 8 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการสร้างวินัยในตนเอง ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ด้านความไม่เห็นแก่ตัว และด้านความเมตตา กรุณา จะสามารถพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมได้ตามเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80

2. คะแนนแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ก. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แผนการสอนที่ใช้จัดการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ที่ผู้วิจัยปรับปรุงแล้ว จำนวน 8 แผน ประกอบด้วยเนื้อหาของมโนทัศน์ทางจริยธรรม 8 ด้าน คือด้านความรับผิดชอบต่อความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการสร้างวินัยในตนเอง ด้านความอดทนอดกลั้น

ด้านความถูกต้องเวที ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำซ้ำ ด้านความไม่เห็นแก่ตัว และด้านความเมตตากรุณา โดยการนำรูปแบบของ นิทาน เพลง บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง สไลด์ประกอบเสียงการสนทนา ข่าวและเหตุการณ์สำคัญ และภาพสื่อมาใช้เป็นกิจกรรมหลักในการนำเสนอสถานการณ์ซึ่งตรงกับขั้นที่หนึ่ง Codification ของรูปแบบการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

แผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 8 แผน ได้ผ่านการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ตลอดจนได้ทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไขแล้ว หลังจากนั้นจึงได้นำไปสอน ตัวอย่างประชากร สัปดาห์ละ 1 แผน ๆ ละ 6 คาบ รวมระยะเวลาสอน 8 สัปดาห์

2. แบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม จำนวน 8 เรื่อง ๆ ละ 8 ข้อ รวม 64 ข้อ ลักษณะของแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมเป็นแบบเลือกตอบ แต่ละข้อแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนทางซ้ายมือ และส่วนทางขวามือ แต่ละส่วนมีภาพการ์ตูนประกอบข้อความที่แสดงพฤติกรรมทางจริยธรรม ส่วนทางซ้ายมือมี 3 ภาพ ที่แสดงพฤติกรรมทางจริยธรรม เรื่องเดียวกัน ส่วนทางขวามือมี 4 ภาพที่แสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมแตกต่างกัน กำหนดให้เป็นตัวเลือก 4 ตัวเลือก ซึ่ง 1 ใน 4 ตัวเลือกจะแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมเรื่องเดียวกันกับภาพทางซ้ายมือ ให้คะแนนข้อที่ตอบถูกเป็น 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดเป็น 0 (ศูนย์)

แบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นทั้ง 64 ข้อ นั้น ได้ผ่านการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไข การทดลองใช้ การวิเคราะห์หาระดับความยาก อำนาจจำแนก และค่าความเที่ยงแล้ว ได้แบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่มีคุณภาพ รวม 40 ข้อ

ผู้วิจัยนำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่มีคุณภาพแล้ว เป็นเครื่องมือในการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และทดสอบหลังเรียน (Post-test) แล้วจึงนำคะแนนจากการทดสอบมาวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ

3. แบบสังเกตพฤติกรรมโดยครูประจำชั้น ผู้วิจัยได้กำหนดพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์การให้เหตุผลของการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกให้สอดคล้องกับเนื้อหาของจริยธรรมที่ต้องการสอนในแต่ละเรื่องโดยจำแนกตารางการสังเกตพฤติกรรมเป็น 4 หัวข้อ

ช่วงเวลาในการสังเกตพฤติกรรม คือ สังเกตตลอดชั่วโมงของการสอนแต่ละครั้งจนครบ จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์ จัดลำดับชั้นเป็นหมวดหมู่ แล้วสรุปเป็นความเรียง

ในระหว่างที่เรียนของแต่ละแผนการสอน มีเครื่องมือที่นำมาใช้เสริมหลังจากการเรียนของแต่ละเรื่องสั้นสุดลง คือ

1. แบบประเมินตนเองทางจริยธรรม
2. แบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม สรุปของแต่ละบทเรียน

ข. ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2534 ของโรงเรียนทิวไผ่งาม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างประชากรอย่างง่าย โดยการจับฉลาก เลือกได้ห้องของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/4 เป็นตัวอย่างประชากร

ค. วิธีดำเนินการทดลอง

1. ทำการทดสอบตัวอย่างประชากร คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/4 ด้วยแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม จำนวน 40 ข้อ เพื่อทราบผล ณ จุดเริ่มต้นก่อนสอน
2. ดำเนินการสอน โดยใช้แผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการแก้ไขปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว จำนวน 8 แผน ดำเนินการสอนเป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 6 คาบ รวมเป็น 48 คาบ เริ่มสอนตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน 2534 ถึง 17 มกราคม 2535

ง. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยนำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับตัวอย่างประชากรแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. หาค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนก่อนและหลังเรียนเพื่อพัฒนาการมโนทัศน์ทางจริยธรรมของตัวอย่างประชากร

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนและหลังเรียน และทดสอบหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของตัวอย่างประชากรด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

3. หาค่าร้อยละของแบบประเมินผลตนเองทางจริยธรรม และแจกแจงเป็นระดับพฤติกรรม

4. นำแบบสังเกตพฤติกรรมโดยครูประจำชั้น มารวมจำนวนครั้งที่นักเรียน เกิดพฤติกรรมแต่ละด้านของแต่ละบทเรียน แล้วสรุปเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ก. จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

1. มโนทัศน์ทางจริยธรรมทั้ง 8 ด้าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถพัฒนาได้ตามเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80

2. มโนทัศน์ทางจริยธรรมทั้ง 8 ด้านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. คะแนนพัฒนาของมโนทัศน์ทางจริยธรรม มีพัฒนาการสูงขึ้นร้อยละ 21.67

ข. จากการวิเคราะห์แบบสังเกตพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยครูประจำชั้น โดยวิธีจัดความถี่พฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์สามารถวิเคราะห์ และสรุปผลได้ดังนี้

แบบสังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนมีความถี่ของพฤติกรรมที่ปฏิบัติมาก คือ การตอบคำถามจากประสบการณ์เดิมของตนได้ นักเรียนมีความถี่ของพฤติกรรมในด้านนี้มากที่สุดถึง 5 เรื่องคือ เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น การสร้างวินัยในตนเอง ความกตัญญู กตเวทิต และความเมตตากรุณา ส่วนพฤติกรรมในระดับปานกลางคือ การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับการแก้ปัญหา สำหรับอีก 3 เรื่อง คือเรื่องความรับผิดชอบ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว และความไม่เห็นแก่ตัว พฤติกรรมที่นักเรียนมีความถี่มาก คือ การแสดงความ

คิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ในระดับปานกลางคือ การตอบคำถามจากประสบการณ์เดิมของตนได้ สำหรับพฤติกรรมที่นักเรียนมีความถี่ของพฤติกรรมน้อยประเมินได้จากทั้ง 8 เรื่อง คือ การบอกรายละเอียดของเรื่องที่เรียนได้ นั้นหมายความว่า ในการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวของนักเรียนเองได้

อภิปรายผลการวิจัย

ก. จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏว่า

1. มโนทัศน์ทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนด้วยการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก สามารถพัฒนาได้ตามเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80
2. มโนทัศน์ทางจริยธรรมหลังการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
3. คะแนนพัฒนาทางการเรียนสูงขึ้นร้อยละ 21.67 เนื่องจาก

1. ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกมาใช้สอนในการพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรม 8 ด้านคือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการสร้างวินัยในตนเอง ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความกตัญญูกตเวทิต์ ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ด้านความไม่เห็นแก่ตัว และด้านความเมตตากรุณา เพราะการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึก เมื่อได้รับการเสนอสภาพการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวผู้เรียนมาเป็นกิจกรรมหลักในการนำเสนอสถานการณ์ขั้นต้น คือ codification ในขั้นนี้จะเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกขึ้นมาในส่วนที่ตนเองเคยกระทำหรือเคยปฏิบัติกันมาเป็นประจำ ต่อจากนั้นจะนำมาสู่ขั้นที่ 2 คือ กิจกรรมเร้าให้คิด วิเคราะห์ วิเคราะห์จากประเด็นปัญหา มีการสนทนา ซักถาม วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่เรียน และบันทึกเสียงไว้ มาสู่ขั้นที่ 3 คือการถอดความหมายจากแถบบันทึกเสียงในรูปของความหมาย ประเด็นปัญหา สาเหตุ ข้อเสนอแนะ และวิธีแก้ไข ซึ่งจะเป็นความคิดของนักเรียนเอง ในการค้นหาคำตอบว่าควรมีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างไรและควรมีข้อเสนอแนะที่ใดอะไรบ้างในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขั้นนี้นักเรียนสามารถใช้ความคิดของตนเองแต่ละคน

ในการนำเสนอข้อคิด และแนวคิดต่าง ๆ จากประสบการณ์เดิมของตนเองมาตอบ หรืออภิปรายอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา ซึ่งนักเรียนจะมีอิสระและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งทำให้นักเรียนสบายใจ โดยไม่ต้องกลัวหรือหวาดระแวงว่าจะตอบผิด หรือจะโดนดุ โดนตี จากครู เพราะครูได้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ในขั้นนี้ นักเรียนจะเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมโนธรรมสำนึก (แฟร์ เปาโล, 2517) และช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไขและข้อเสนอแนะ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของนักเรียนเอง และวิเคราะห์ความจริงได้ด้วยตนเอง นำไปสู่ข้อสรุปในการแก้ปัญหาด้วยตนเองตลอดจนได้แนวคิด แนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดี นั่นคือการเกิดมโนธรรมสำนึกนั่นเอง เพราะทำให้จากสภาพเดิมที่เฉื่อยชา ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่การถกเถียงและหาข้อสรุปได้ (แฟร์ เปาโล, 2517)

ในขั้นนี้นักเรียนจะได้คำหลัก คือคำสำคัญในบทเรียนที่เกิดขึ้น ขณะที่นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในช่วงของการสนทนา วิพากษ์วิจารณ์ และนำคำหลักนั้นมาแต่งนิทาน เขียนคำขวัญ ข้อคิด คติเตือนใจ นำมาแต่งเป็นเพลง และนำมาเป็นความคิดหลักในการเขียนโปสเตอร์โฆษณา ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่านักเรียนเกิดสำนึกจริงหรือไม่หลังจากเรียนไปแล้ว และเมื่อตรวจสอบผลงานที่นักเรียนเขียนออกมา แสดงให้เห็นถึงนักเรียนมีความคิดที่จะพัฒนาและปรับปรุงในเรื่องนั้น ๆ ให้ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น ในการเขียนโปสเตอร์โฆษณา รณรงค์ให้ช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ป่า ในแผนการสอนเรื่อง ความเมตตา กรุณา นักเรียนได้เขียนการ์ตูนแสดงให้เห็นถึงความเจ็บปวด และความกลัวของสัตว์ที่ถูกมนุษย์ทำร้าย ในรูปของการร้องขอชีวิต การตัดท่อนมนุษย์ที่ทำให้เขาเจ็บปวด ซึ่งสะท้อนภาพได้ดี ทำให้ได้ข้อคิดสะกิดใจต่อผู้ที่ได้ดูภาพพอสมควร และก่อนสรุปจบบทเรียนผู้วิจัยได้นำเพลงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน เช่น เรื่องความซื่อสัตย์ได้นำเพลง ไม่อยากได้และเรื่องความเมตตา นำเพลง ป่าประท้วง ฯลฯ มาสรุปก่อนจบบทเรียน เพื่อเป็นการตอกย้ำให้นักเรียนเกิดความสำนึกในการกระทำมากยิ่งขึ้น ในการสรุปบทเรียนได้นำการถอดความหมายจากแถบบันทึกเสียง มาสรุปเป็นบทสอนอ่านเพื่อย้ำเตือนให้นักเรียนจดจำมากยิ่งขึ้น และเมื่อถึงตอนสรุปในการทำแบบวัดมโนทัศน์สรุปของแต่ละบทเรียน นักเรียนสามารถทำได้ถึงเกินร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม และเมื่อรวมแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมสรุปของแต่ละบทเรียนทั้ง 8 เรื่องแล้วนักเรียนทำคะแนนได้ถึงร้อยละ

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนับเป็นส่วนประกอบที่ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมได้ตามเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80 ซึ่งรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 1

2. จากการทำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมทั้ง 8 ด้าน ของนักเรียนปรากฏว่า คะแนนรวมของแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม สูงขึ้นกว่าเกณฑ์ ถึงร้อยละ 82.75 ซึ่งเรียงลำดับการพัฒนาจากคะแนนสูงและรองลงมา คือ มโนทัศน์ที่มีการพัฒนาสูงที่สุด คือ มโนทัศน์ด้านความกตัญญูกตเวทิต์ พัฒนาการถึงร้อยละ 92.67 ด้านความรับผิดชอบ พัฒนาการถึงร้อยละ 92.50 ด้านความอดทนอดกลั้น พัฒนาการถึงร้อยละ 87.50 ด้านการสร้างวินัยในตนเอง มีพัฒนาการถึงร้อยละ 84.00 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต พัฒนาการถึงร้อยละ 81.67 ด้านความไม่เห็นแก่ตัว พัฒนาการถึงร้อยละ 80.56 ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว พัฒนาการร้อยละ 75.00 และด้านความเมตตากรุณา พัฒนาการร้อยละ 74.44

จากผลการวิจัยในแต่ละด้าน จะพบว่า มโนทัศน์ทางจริยธรรมที่มีการพัฒนาสูงมากถึงเกณฑ์ร้อยละ 92.67 และร้อยละ 92.50 คือ มโนทัศน์ด้านความกตัญญูกตเวทิต์และความรับผิดชอบต่ออาจมีผลเนื่องมาจากนักเรียนส่วนใหญ่อยู่กับครอบครัว ดังนั้น การให้ความรัก ความอบอุ่น การเลี้ยงดู และความผูกพัน จาก ความใกล้ชิดกันภายในครอบครัว ประกอบกับการมอบหมายงานให้ช่วยกันทำภายในบ้าน ตลอดจน การมอบหมายงาน หรือแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบจากทางโรงเรียน ซึ่งมีการปลูกฝังกันมาตั้งแต่เล็ก และจากการได้รับการกระตุ้นจากการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามลำดับขั้น ประกอบกันด้วย จึงทำให้นักเรียนได้รับมโนทัศน์ที่ถูกต้อง จึงส่งผลให้นักเรียนมีมโนทัศน์ของทั้ง 2 ด้านสูงขึ้นมากจากการที่นักเรียนมีมโนทัศน์ที่ถูกต้องจึงเป็นพื้นฐานนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของบุคคล (สุมน อมรวิวัฒน์, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรมที่นักเรียนได้ประเมินตนเองมา คือ การเฝ้าไข้เมื่อคุณพ่อคุณแม่ไม่สบาย คิดเป็นร้อยละ 100.00 และในด้านความรับผิดชอบต่อจากการสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรมก็มีความสอดคล้องกันคือ อยู่บ้านช่วยเหลือคุณแม่ทำงานเสมอ โรงเรียนมีกีฬาสมัครอยู่ร่วมจนงานเลิก และปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนเสมอ คิดเป็นร้อยละ 86.67

มโนทัศน์ทางจริยธรรมที่มีการพัฒนาสูงรองลงมาคือ มโนทัศน์ด้านความอดทนอดกลั้น พัฒนาร้อยละ 87.50 ด้านการสร้างวินัยในตนเอง พัฒนาร้อยละ 84.00 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต พัฒนาร้อยละ 81.67 และด้านความไม่เห็นแก่ตัว พัฒนาร้อยละ 80.56

จากการพัฒนาของมโนทัศน์ทางจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน ที่มีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์ เนื่องจากในด้านของการสร้างวินัยในตนเองในโรงเรียนส่วนมากจะปลูกฝังกันมาอย่างสม่ำเสมอมาแล้ว เช่น ในการฝึกปฏิบัติของกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี การแต่งกายให้ถูกระเบียบ การอบรมสั่งสอนก่อนเข้าห้องเรียน ตลอดจนวินัยในห้องเรียนและการตรงต่อเวลา นักเรียนได้รับการปลูกฝังมาอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อได้รับการสอนที่ใช้กิจกรรมกรณีตัวอย่าง ซึ่งได้มีการสนทนาและอภิปรายภายในกลุ่ม จึงทำให้มีการพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมได้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพดี เตชะอังกูร (2525) ที่พบว่า การพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตน สามารถพัฒนาได้โดยใช้การเซตหนึ่งตะลุง และสอดคล้องกับการพัฒนาทางจริยธรรม คือ การมาและกลับบ้านตามกำหนดเวลา และการไม่เดินรับประทานอาหาร คิดเป็นร้อยละ 93.33 ส่วนในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ได้ใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในการนำเสนอสถานการณ์ และถือเอาการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้แสดงเน้นหัวข้อในการอภิปราย ทำให้นักเรียนได้ข้คิด และบทสรุปที่ถูกต้องในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐศรี เอื้อนครินทร์ (2524) และ ชไมพร मुखโต (2525) ที่ใช้กิจกรรมกลุ่มและเทคนิค "แม่แบบ" ในการพัฒนาความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางจริยธรรม คือเก็บของคนอื่นได้ไม่เก็บเอาไว้ สืบหาเจ้าของนำส่งครู คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนมโนทัศน์ด้านความอดทนอดกลั้นนั้นได้ใช้การนำภาพสื่อไปใช้ในการเรียนการสอนในขั้นของการนำเสนอสถานการณ์ ซึ่งภาพสื่อมีความชัดเจนในการสื่อความหมาย และสามารถมองสภาพการณ์ไปในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้หลายแง่มุม ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลไปถึงการพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมให้สูงขึ้น และสัมพันธ์กับการสำรวจพฤติกรรมคือ การบ้านมาก ต้องพยายามทำให้เสร็จถึงจะดีก็ทำตาม คิดเป็นร้อยละ 96.67 สำหรับมโนทัศน์ด้านความไม่เห็นแก่ตัวนั้น พัฒนาได้ร้อยละ 80.56 อาจมีผลมาจากปัจจุบัน สื่อมวลชนต่าง ๆ ได้ร่วมกันรณรงค์ด้านความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งออกมาในรูปแบบของการมีน้ำใจให้ต่อกัน การให้อภัยซึ่งกันและกัน และช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป ประกอบกับการกระตุ้นเตือนจากการนำเสนอสไลด์

ประกอบการสนทนา จึงส่งผลทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมในด้าน
 ความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรม คือ เมื่อक्रमอบหมาย
 งานกลุ่มให้จะอยู่ช่วยเพื่อนทำจนเสร็จทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100.00

ส่วนมโนทัศน์ในด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
 และด้านความเมตตากรุณานั้นนักเรียนมีพัฒนาการ ร้อยละ 75.00 และ 74.00 ซึ่งไม่ถึง
 เกณฑ์ อาจมีผลมาจากในช่วงของการทดลองสอนนั้น เป็นช่วงที่นักเรียนกำลังจะสอบวัดผล
 ของภาคเรียนที่ 2 และประกอบกับเป็นช่วงของการซ้อมกีฬา นักเรียนบางคนต้องไปซ้อมกีฬา
 และซ้อมเพลงเชียร์ และบางช่วงต้องไปซ้อมขบวนพาเหรด จึงทำให้สมาธิและความตั้งใจใน
 การเรียนลดลง เพราะต้องรีบเร่งในการเรียนเพื่อที่จะใช้เวลาที่เหลือไปปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ
 มอบหมาย จึงส่งผลให้การทำคะแนนของแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมได้ไม่ถึงเกณฑ์
 แต่เมื่อตรวจสอบแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมสรุปของแต่ละบทเรียน นักเรียนทำคะแนนรวมได้
 ถึงร้อยละ 87.00 และ 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเมื่อสำรวจไปถึงพฤติกรรมทาง
 จริยธรรมก็พบว่า เป็นไปในด้านบวก เช่น เห็นกล่องดินสอที่สวยงาม ๆ ของเพื่อนอยากได้แต่ไม่
 ขโมยของเขา คิดเป็นร้อยละ 90.00 และพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา คือ
 ถ้ามีรายได้จะบริจาคเงินให้คนยากไร้ส่วนหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 90.00

3. การจัดบรรยากาศในการเรียน ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศในสภาพ
 ที่เร้าความสนใจของผู้เรียนได้พอสมควร กล่าวคือ การจัดสถานที่เรียนในแต่ละเรื่อง เช่น
 ในเรื่องของความกตัญญูกตเวที ได้นำนิทานหุ่นมาเชิดที่ห้องสมุด ในเรื่องของความละเอียดและ
 เกรงกลัวต่อการกระทำชั่วได้เข้ามาเรียนในห้องจริยธรรมที่มีโต๊ะหมู่บูชา ในเรื่องของความ
 ซื่อสัตย์สุจริต ได้ขึ้นไปเรียนที่ห้องประชุมครูซึ่งต้องใช้สถานที่ในการเล่นกิจกรรม ในเรื่องของ
 ความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเข้าไปดูสไลด์ประกอบเสียงในห้องโสต และในเรื่องของความรับผิดชอบ
 ได้ใช้ห้องลูกเสือในการจัดนิทรรศการจากข่าวและเหตุการณ์สำคัญ พร้อมทั้งสื่อการสอนประเภท
 แผนภูมิ - คำกลอน แผนภูมิเพลง ภาพการ์ตูน รูปสัตว์ต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้เปลี่ยน
 บรรยากาศมีความตื่นตัว และพร้อมที่จะเรียน ด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย
 ซึ่งมีส่วนทำให้นักเรียนได้รับความรู้จนเกิดมโนทัศน์ทางจริยธรรมขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับความ
 เห็นของ ทวี ก่องแก้ว อบรม สันนิบาต (2517) และ พันัส หันนาคินทร์ (2523)

ที่กล่าวไว้ว่า การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ที่เร้าความสนใจของนักเรียน เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีวิธีหนึ่ง และการเรียนการสอนจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนด้วย และในขณะที่สอนผู้วิจัยได้พยายามสร้างศรัทธาให้เกิดในตัวผู้เรียน และแสดงความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยอาศัยหลักการสอนทางพุทธวิธีเข้าช่วย คือ ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราใจให้กล้า และปลุกใจให้ร่าเริง (อำไพ สุจริตกุล, 2530) เป็นผลทำให้นักเรียนรักที่จะเรียนวิชานี้เป็นอย่างมาก จากการสอบถามความรู้สึกในการเรียนของนักเรียนส่วนใหญ่ตอบว่า ชอบเรียนวิชานี้มาก เพราะทำให้พวกหนู (ผม) ไม่่วงนอน เพราะได้เคลื่อนไหว เล่นกิจกรรมอยู่เรื่อย ๆ ในแต่ละขั้นตอน พอถึงชั่วโมงที่จะเรียน นักเรียนมักจะถามว่า วันนี้จะเรียนเรื่องอะไรครับ (คะ) และมีกิจกรรมอะไรให้ทำบ้างคะ (ครับ) เพราะการเรียนแบบนี้ทำให้พวกหนู (ผม) มีความรู้สึกว่ายางเรื่องมันกระตือรือร้น เพราะการปฏิบัติต่าง ๆ ในบางเรื่อง หนู (ผม) ส่วนมากจะเคยทำมาแล้ว ทั้งนี้ พอได้เรียนแล้วรู้สึกละเอียดใจที่จะทำในโอกาสต่อไป และข้อสรุปของบทเรียนยังทำให้รู้สึกอยากกลับตัวใหม่เป็นคนที่ดีกว่าเดิม ข้อคิดข้อเสนอแนะของเพื่อน ๆ รวมทั้งกิจกรรมและเพลงต่าง ๆ นักเรียนส่วนมากบอกว่าสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ จากพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนย่อมแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศ การสร้างศรัทธา การจัดกิจกรรมต่าง ๆ และความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อนักเรียน สามารถเร้าความสนใจและพร้อมที่จะเรียน ซึ่งเป็นไปตามความคิดเห็นของบันลือ พฤษะวัน (2524) ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2525) ที่กล่าวไว้ว่า การสอนจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ได้นั้นครูเป็นผู้หนึ่งที่จะช่วยได้ คือ "การกล่อมศรัทธา" และการเป็นกัลยาณมิตร คอยดูแลเอาใจใส่ให้ความเป็นกันเองแก่นักเรียน นอกจากนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ (2526) และพนัส หันนาคินทร์ (2523) ยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าหวังผลให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้แน่นอน ครูควรสร้างศรัทธาก่อนเป็นประการแรก เมื่อนักเรียนศรัทธาเกิดความเชื่ออย่างมีเหตุผลแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการยอมรับ นำเอาไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณา สุติวิจิตร (2527) พบว่า การสร้างบรรยากาศก่อนเรียน เพื่อเร้าความสนใจทำให้นักเรียนมีความคิดรวบยอดสูงขึ้น

4. สำหรับคะแนนพัฒนาการมโนทัศน์ทางจริยธรรมหลังการสอน

มีนักเรียนที่มีคะแนนพัฒนาการสูงจาก 10 คะแนนขึ้นไป มี 9 คน คือคะแนน 17, 14, 13, 12 และ 11 ส่วนคนที่มีความพัฒนาการสูงขึ้นน้อย คือ พัฒนาขึ้นมา 5 คะแนน มี 4 คน

เมื่อผู้วิจัยไปตรวจสอบกับแบบประเมินตนเองทางจริยธรรม และแบบบันทึกพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่มีคะแนนพัฒนาการสูงมากกว่า 10 คะแนนขึ้นไปนั้น จะประเมินผลตนเองทางจริยธรรมไปในทางบวกมากกว่าทางลบ และสอดคล้องไปถึงแบบบันทึกพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนักเรียนเหล่านี้กล้าแสดงความคิดเห็นกันเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เพราะครูเปิดอิสระให้กับนักเรียนทุกคนที่จะตอบคำถาม หรือแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเสรีได้โดยไม่ถือว่าตอบผิด จึงเป็นผลทำให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น โดยไม่กลัวว่าจะถูกดูหรือตีถ้าตอบผิด นักเรียนจึงมีความเชื่อมั่นตนเองมากขึ้น และเป็นการเรียนที่เขาเหล่านั้นเคยมีประสบการณ์และเป็นเรื่องใกล้ตัวด้วย จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น และเมื่อไปตรวจสอบนักเรียนที่มีคะแนนพัฒนาการน้อยทั้ง 4 คน จากแบบประเมินตนเอง พบว่า ประเมินตนเองทางจริยธรรมไปในทางบวกมากกว่าทางลบเช่นกัน และเมื่อโยงไปถึงพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ก็พบว่า นักเรียน 2 คน แสดงความคิดเห็นมาก ส่วนอีก 2 คนพอสมควร และเมื่อกลับไปตรวจทานคะแนนพัฒนาการทางจริยธรรมของก่อนเรียน ปรากฏว่าคะแนนก่อนเรียนทั้ง 13 คน ได้คะแนน 20 ขึ้นไป 11 คน อีก 2 คน คะแนนน้อยกว่า 20 คะแนน คือ 14 และ 11 คะแนน และเมื่อสอบถามไปยังครูประจำชั้น โดยเอารายชื่อของนักเรียนทั้ง 13 คน ไปให้ดูก็ได้คำตอบว่า นักเรียนเหล่านี้ เป็นนักเรียนที่เรียนดี และมีคุณธรรมสูงอยู่แล้ว ทุกคน เพราะส่วนมากจะมาจากครอบครัวที่ค่อนข้างอบอุ่นพอสมควร

5. เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ทางจริยธรรม มีพัฒนาการ การเรียนสูงขึ้นได้ คือ ขั้นตอนการประเมินผล ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนแต่ละคน ประเมินตนเอง จากแบบประเมินตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 8 เรื่อง โดยแต่ละเรื่องมีพฤติกรรมทางจริยธรรม ทั้งในทางบวกและทางลบ เพื่อให้นักเรียนได้ประเมินดูว่าแต่ละพฤติกรรมนั้นเคยทำหรือไม่เคยทำ จากผลการแจกแจงพฤติกรรมปรากฏว่า พฤติกรรมที่นักเรียนเคยทำในทางที่ถูกต้องและในทางที่ดีจะเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปในทางบวก

ข. จากการสังเกตพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ของนักเรียน ปรากฏว่า นักเรียนนำประสบการณ์จากตนเองมาตอบคำถามมากที่สุด รองลงมาคือ การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ซึ่งมุ่งต้องการให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการสนทนากระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น กล้าคิด กล้าถาม มองความเป็นจริง

ของโลกได้ว่าการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่พบแล้วอาจจะไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ตายตัว หรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (แฟร์ เปาโล, 2517) ดังนั้น วิธีการสอนของการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกจึงเป็นการปฏิบัติวัฒนธรรมเงียบให้หายไปโดยวิธีการสนทนา และวิเคราะห์ความเป็นจริงได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมโนธรรมสำนึก ทำให้สภาพเฉื่อยชาเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่การถกเถียงและหาข้อสรุปได้ ในการเกิดมโนธรรมสำนึกนั้นจะไม่หยุดอยู่เพียงขั้นของการรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่จะต้องดำเนินการถึงขั้นพยายามต่อสู้สถานการณ์เพื่อไปสู่การแก้ปัญหาด้วยตนเองด้วย

จากการนำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม ที่มีลักษณะเป็นภาพการ์ตูนประกอบข้อความที่แสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัย สังเกตพบว่า นักเรียนสนใจแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมในลักษณะนี้มาก ขณะที่กำลังทำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมอยู่มีนักเรียนบางคนนั่งยิ้ม บางคนบอกว่าการ์ตูนน่ารักจังเลย ขอดูแบบเอาไปวาดเล่น และบางคนบอกว่า ข้อสอบแบบนี้ง่ายต่อการเข้าใจ การดูภาพประกอบไปด้วยทำให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น และเป็นที่น่าสังเกตอีกว่า การทำแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรม เป็นไปได้เร็วมาก นักเรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายกว่าแบบทดสอบที่มีแต่ข้อความ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเสริฐ มาสุปรีดี (2522) อุทัย แก้วขาว (2513) บุปผา เรืองรอง (2526) วรณา สุติวิจิตร (2527) พรรณี สุวัตติ (2529) และสุภาพร สุขเจริญ (2530) ได้สรุปให้เห็นว่า ภาพการ์ตูนเป็นสื่อที่ทำให้เด็กเข้าใจความหมายจากนามธรรมไปสู่รูปธรรมได้ง่าย ดังนั้นแบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่มีภาพการ์ตูนประกอบ ทำให้นักเรียนเกิดความคิด ตัดสินใจ และแยกแยะพฤติกรรม ทางจริยธรรมได้เป็นอย่างดี จึงเป็นผลทำให้คะแนนการเรียนหลังเรียน (Post-test) สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเหตุผลต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นส่วนประกอบที่ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทางการเรียนสูงขึ้นร้อยละ 21.67 และทำให้นักเรียนมีการพัฒนามโนทัศน์ทางจริยธรรมหลังการเรียนสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 2

การเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึก เป็นวิธีที่ได้ผลดีในการสอนระดับประถมศึกษา เพราะรูปแบบของการเรียนการสอน มุ่งให้นักเรียนมีการพัฒนาความคิด การคิดวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นการวางรากฐานการพัฒนาจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็ก

เพราะการมีจิตสำนึกที่ดีจะส่งผลไปยังพฤติกรรมการแสดงออกในทางที่ดีด้วย และนักเรียนระดับประถมศึกษา ควรได้รับการปลูกฝังพื้นฐานของการมีจิตสำนึกที่ดี เพื่อเขาจะได้ก้าวไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะทั่วไปสำหรับครูและผู้เกี่ยวข้อง

1. ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญในการประยุกต์วิธีสอนจริยธรรมและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในบางครั้งจำเป็นต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ หลายวิธีประกอบกัน ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา ตลอดจนปัจจัยอำนวยความสะดวกทางด้านเวลา อุปกรณ์ และสถานที่ โดยดัดแปลงและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละครั้ง ควรใช้รูปแบบการสอนหลาย ๆ แบบผสมผสานกัน เช่น รูปแบบการสอนเพื่อสร้างเสริมเจตคติ รูปแบบการสอนแบบปรับพฤติกรรม หรือรูปแบบการสอนตามแนวพุทธวิธี เป็นต้น

2. การวัดผล ประเมินผล ตลอดจนการติดตามผลการสอนจริยธรรม นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ครูจริยศึกษาต้องรู้จักสร้างเครื่องมือ และเทคนิควิธีที่เหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อจะได้ทราบพัฒนาการทางจริยธรรมและความบกพร่องทางจริยธรรมของนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้นักเรียนทราบสถานะของตน และทำให้เกิดการปรับปรุงตนเองจนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ดังนั้นแบบทดสอบที่ใช้วัดโดยทั่วไป ไม่ควรที่จะวัดความรู้ความจำมากเกินไป แต่ต้องให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์ แยกแยะ และให้เหตุผลได้ด้วย

3. แบบวัดมโนทัศน์ทางจริยธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้ภาพการ์ตูนประกอบข้อความ อาจเหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาเท่านั้น ถ้าระดับมัธยมศึกษาสูงขึ้นไปอาจไม่จำเป็น

4. ในการประเมินตนเองทางจริยธรรม มีพฤติกรรมทางลบของแบบประเมินพฤติกรรมทางจริยธรรมที่มีความถี่สูง เช่น การอยู่ต่อหน้าครูทำตัวเป็นเด็กดี ลับหลังรังแกเพื่อน การขบขึงขึ้นลงบนอาคารเรียน การเก็บของไม่เป็นที่นึกจะวางตรงไหนก็วาง การทำร้ายเพื่อน

ถ้าเพื่อนแท้ให้ใครธ การชอบทานขนมในรถและชอบโยนเศษขยะทิ้งลงถนนเสมอ การรักตัวเองมากกว่ารักสังคมและการถือว่าบุญคุณต้องทดแทนแค่นั้นต้องชำระ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการขาดการปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการสอนวิชาจริยศึกษา ครูควรจะเน้นการฝึกพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นพิเศษ เพื่อให้นักเรียนเกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองสอนวิชาจริยศึกษาด้วยรูปแบบการสอนลักษณะผสมผสานเพื่อศึกษามโนทัศน์ทางจริยธรรม การให้เหตุผลทางจริยธรรม ตลอดจนการปรับปรุงพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. ควรนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบมโนธรรมสำนึกไปใช้ทดลองสอนในระดับมัธยมศึกษา เพราะพัฒนาการของนักเรียนวัยมัธยมศึกษา กำลังมีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงความคิดเห็นกล้าวิพากษ์วิจารณ์ และสามารถเปลี่ยนเจตคติได้ถ้าสามารถทำให้เขายอมรับ และเห็นด้วยกับเหตุผลเหล่านั้น